

A raguzai tisztségviselők a XIV. század közepén

A ma Horvátország déli részén található adriai kikötőváros, Dubrovnik/Raguza városa sajátos és gazdag történelmi múlttal rendelkezik, amelynek tanúi a városi levéltárban évszázadokon át szerencsésen fennmaradt, és ma is kézbe vehető dokumentumok. (A következőkben a Raguza elnevezést használom majd.) A magyar kutatók számára is sok érdekes adatot rejthetnek a dubrovniki levéltár polcai, mivel Raguza 1358-tól 1526-ig, igaz csak névleg, de a Magyar Királyság fennhatósága alá tartozott, és a kiváló diplomáciai érzékkel, kapcsolatokkal rendelkező, mindent dokumentáló városi vezetés igyekezett kihasználni a magyar fennhatóságban rejlő lehetőségeket, ezért jó viszonyt próbáltak fenntartani a magyar királyokkal. Érdemes tehát jobban megismerni Raguza városának működését, mindennapjait, hogy egy másik, a raguzai szemszögből is megvilágíthassuk a középkori magyar történelem egy korszakát.

Az előadás elsősorban két forrás alapján készült: a városi tanácsi (*Consilium Maior, Consilium Minor, Consilium Rogatorum*) jegyzőkönyvek² és a városi jogkönyvek³ felhasználásával. A vizsgált időszak a forrásadottságok révén az 1348–1352 és 1356–1360 közötti évek, mivel a városi jegyzőkönyvek 1352 és 1356 közötti bejegyzései elvesztek.

A nemzetközi szakirodalom főleg általánosságban foglalkozik a témával, a helytörténeti szakirodalom több szempontból vizsgálja a raguzai közigazgatást, de főleg a XV. századra vonatkozóan.⁴ Én a XIV. századi tisztségviselők gyakorlati működésére helyezve a hangsúlyt elsősorban a városi jegyzőkönyveket vizsgáltam és a magyar szakirodalom egy homályosabb foltját próbáltam meg megvilágítani, így az olvasók magyarul is részletesebb képet kaphatnak a raguzai tisztségviselőkről.

Két okból választottam ennek az időszaknak a tárgyalását: egyrészt mert politikatörténeti szemszögből egy fontos esemény következik be a város életében, Velencétől 1358-tól a Magyar Királysághoz kerül először története folyamán; másrészt

¹ Ez a munka részben a MÖB kutatói ösztöndíja jóvoltából Dubrovnikban gyűjtött anyag révén készült.

² GELCICH, J. (ed.): Monumenta Ragusina, Libri Reformationum. In: *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium*. Vol. 9. I. kötet. Zágráb 1879. (továbbiakban: MON. RAG. I.) vol. 13. II. kötet. Zágráb 1882. (továbbiakban: MON. RAG. II.) vol. 27. III. kötet. Zágráb. 1895. (továbbiakban: MON. RAG. III.)

³ BOGIŠIĆ, V. – JIREČEK, C. (ed.): Liber statutorum Civitatis Ragusii compositus anno 1272. Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium IX. Zágráb 1904. (továbbiakban: STATUTUM)

A városi jogkönyv nyolcadik könyve az 1272 utáni bejegyzéseket tartalmazza a XIV. századra vonatkozóan is. 1358-ban, a velencei comes távozása után új jogkönyvet kezdtek (Liber Viridis), de tulajdonképpen együtt használták mind a kettőt. NEDELJKOVIĆ, B. M. (ed.): Liber Viridis. SAN Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda. III. 23. könyv. Beograd 1984. (továbbiakban: LIBER VIRIDIS). Az 1272-ből származó városi jogkönyv második könyve a tisztségviselők esküit tartalmazza, bepillantást engedve így a feladataikba, amely az 1358-as változások után is érvényben maradtak az új városi jogkönyv bejegyzései mellett. MON. RAG. II. 239.

⁴ Lásd JANEKOVIĆ-RÖMER, Z.: Okvir slobode. HAZU. Zagreb–Dubrovnik 1999. 56–91.

ennek az eseménynek a hatására jelenik meg egy új tisztségviselő a város élén, a *rector*, amely tulajdonképpen a politikai változást – a velencei uralom megszűnését – és a nemesek önálló városi vezetésének kezdetét is jelenti.

Az 1205-től velencei fennhatóság alatt álló adriai kereskedő város, Ragusa, a XIV. század elejétől sajátos fejlődésnek indult. A kereskedelem révén megerősödő raguzai nemesi réteg egyre zártabbá vált, valamint a város teljes irányítására is igényt tartottak. Így kihasználva a politika nyújtotta eseményeket, mint az 1356–1358-as velencei-magyar háború, tárgyalásokat kezdtek érdekeik érvényesítésére I. Lajos magyar királlyal már 1357-ben. A háború eredményeként a zárai béke (1358. február 18.) értelmében egész Dalmácia Velencétől a Magyar Királysághoz került. A raguzai követek tárgyalásainak eredményeként 1358. május 27-én jött létre a magyar királlyal az a szerződés (egyedülként a dalmát városok közül), amely tulajdonképpen nemcsak a város által is elismert magyar fennhatóság kezdetét jelentette, hanem a kibontakozó gazdasági fejlődés elősegítője is volt.

1358. május 27-én a király és a város között létrejött szerződés egyik fontos pontja biztosította, hogy a raguzaiak saját maguk választhatták meg városuk első tisztségviselőjét, de ez ekkor még a király jóváhagyásához volt kötve. Később azonban ez megszűnt és csak azt a kikötést támasztotta I. Lajos magyar király, hogy nem választható Ragusa első emberének az ő ellensége vagy egy velencei személy.⁵

Tisztségviselők választása

A raguzai városszervezetet a viszonylag rövid hivatali idők jellemezték, minden központi és a városhoz tartozó területek (lásd a térképet) kormányzati szerveinek tagjait 1 évre választották, és nem tölthették be azt egymást követő hivatali időszakban.⁶ Az éves hivatali idő szeptember 29-én kezdődött, Szt. Mihály napján, ugyanis így a hivatalnokok és a választási procedúra Szt. Mihály, az igazság őrzőjének védelme alá került.⁷

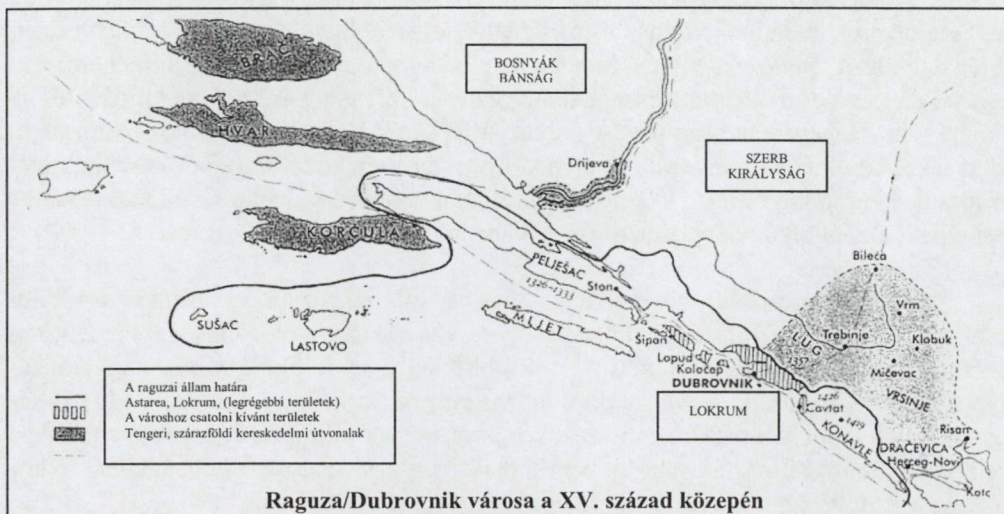
A tisztségviselők választása a Nagytanács (*Consilium Maior*) hatáskörébe tartozott, míg ellenőrzésüket a Kistanács (*Consilium Minor*), a végrehajtó hatalom látta el. 1358 előtt a Nagytanács illetékessége a választásokban jelentéktelen volt, ugyanis a velencei *comes* döntött erről a bírával és a Kistanáccsal, amelyet szintén ő

⁵ GELCICH, J. – THALLÓCZY L.: *Diplomatarium relationum republicae Ragusanae cum regno Hungariae*. Budapest 1887. (továbbiakban: GELCICH 1887.) 3., 15.; CARTER, F. W.: *Dubrovnik (Ragusa). A Classic City-state*. London–New York. 1972. (továbbiakban: CARTER 1972.) 89., 92.

⁶ LONZA, N.: *Election Procedure in the Republic of Dubrovnik*. In: *Dubrovnik Annals* 8 (2004) (továbbiakban: LONZA 2004.) 7–41.

⁷ LONZA 2004. 10. Nemcsak szimbolikus, hanem gyakorlati okai is voltak a szeptember végi választásoknak: az augusztusi–szeptemberi betakarítási időszak miatt a nemesek el voltak foglalva, a városon kívül tartózkodtak, a kormányzati szervek is csak végszükség esetén működtek. A későbbi évszázadokban (XV. századtól) a fontosabb tisztségek választását decemberben tartották és a hivatali idő január elejétől kezdődött. LONZA 2004. 10–11.

nevezett ki.⁸ A Nagytanács tagja volt minden felnőtt raguzai (20 éves kortól) nemes férfi, számuk azonban évről évre változott, amelyet a Kistanács tartott számon.⁹

Egy speciális harang harmadik ütésére gyűltek össze a Nagytanács tagjai a számukra fenntartott teremben. A padok a terem közepén helyezkedtek el és a tanács-tagok életkor szerint foglaltak helyet: a legidősebbek ültek legelől, a legfiatalabbak pedig leghátul. A rektor a Kistanács tagjaival körülvéve a tanácsstagokkal szemben helyezkedett el. Az ülés azzal kezdődött, hogy megszámolták a jelenlévőket, ugyanis a tagok bizonyos számú jelenlétére (*quorum*) volt szükség, hogy érvényes legyen bármilyen döntés; ezt általában 60 fő körül állapították meg. A XIV. század közepén körülbelül 130 tagja volt a Nagytanácsnak, de a későbbi évszázadokban a 300-at is elérte. Ha nem volt meg a „*quorum*”, a megfelelő létszám, akkor az engedély nélkül távol levő nemesekre pénzbírságot szabtak ki.¹⁰

A választás első fázisa a jelölés volt, amelynek két fajtáját alkalmazták Raguzában: *electio* és *scrutinium*. A legfontosabb tisztségek betöltésénél az *electio* nevű jelölést (jelölés kamarák révén) alkalmazták 1334-től.¹¹

⁸ HARRIS, R.: Dubrovnik. A history. London 2003. (továbbiakban: HARRIS 2003.) 127.; LONZA 2004. 24.

⁹ A Nagytanács új tagokkal bővíthetett, ha egy nemesifjú elérte a megfelelő életkort. Kihúzták a nevet a jegyzőkönyvből azoknak, akik visszavonultak a közéletől, továbbá az elhunytak és a nemességük-től megfosztott személyek neveit is. Az adósokat átmenetileg rekesztették ki a tanácsból. LONZA 2004. 12.

¹⁰ LONZA 2004. 12–14.

¹¹ A kamarák a Nagytanács tagjaiból ad hoc jelleggel alakultak a Nagytanács ülésén. A 3 kamarából (6–6 tag) az egyik a Kistanács volt. Miután a 3 kamara bejelentette jelöltjeit visszatérve a Nagytanács termébe, a kamarák feloszlottak és a nemesek helyet foglaltak a többiek között. A titkár újra elismételte a jelöltek neveit, amely általában 3 név volt, vagyis 1–1 jelöltet neveztek meg a kamarák. Ezután következett a titkos szavazás. LONZA 2004. 20–22.

A titkos szavazás

Raguzában a Nagytanács golyók segítségével döntött már a XIII. századtól kezdve. A XV. század közepéig a Kistanács 2 tagja vitte körbe a szavazóurnákat, később pedig a titkárok. Minden jelöltnek és a családtagjaiknak el kellett hagyniuk a helyiséget, amíg a jelölről szavaztak. Miután minden nemes kapott egy golyót, a titkár megnevezett egy jelöltet, majd minden tanácsstag behelyezte a kezét a golyót tartva az urnába és az urna egyik felébe dobta a golyót. A szavazóurna piros fele az igenlő, amíg a másik, a zöld része az elutasító szavazatok helye volt. Mivel a golyók vászonból készültek, így nemcsak az urna formája – a kéz behelyezése után dobták a golyót a megfelelő részbe – hanem a vászongolyók hangtalan esése is biztosította a választás titkosságát.¹²

A legjelentősebb hivatalok betöltésére (pl. rektor) a szavazatok abszolút többsége kellett. Ha minden jelölt elutasító szavazatokat kapott többségében, akkor a rektor új választást engedélyezett a jelöléstől kezdve. A jelöltek szavazategyenlősége esetén egy második szavazás döntött, viszont ha csak egy jelölt kapott igen szavazatokat a többi jelölttel szemben, akkor a választást befejezettnek tekintették és a rektor eredményt hirdetett. Ha többen kaptak igen szavazatokat többségében, akkor az, aki a legtöbb igen szavazattal rendelkezett nyerte el a hivatalt.¹³

Tisztségviselek

Szeptember 29-én a következő évre szóló választások a betöltendő hivatalok fontossági sorrendjében történtek, és e szerint jegyezték le a tisztségeket és a megválasztott nemesek neveit a jegyzőkönyvekbe. Ezek alapján sorolom fel a hivatalnokokat a város vezető tisztségviseelőjének bemutatása után.

„Comes”¹⁴

1205-től a *comes* képviselte a velencei hatalmat és irányította a városi szervekkel, és a szabadon választott városi tisztségviselekkel közösen a várost. A raguzai *comes*eket a velencei nemesek közül választották Velencében, 2 évre. A városban tartózkodtak, személyesen kormányoztak, de figyelembe kellett venniük a városi *statutumot* és a szokásjogot. Új hivatalukba magukkal hozhatták családjukat, egy segítőt (*socius*, lásd a 40. lábjegyzetet) és egy jegyzőt.¹⁵

A velencei *comes*, mint a dózse megtestesítője sajátos társadalmi és gazdasági helyzetet élvezett, hatalma a XIII. században rendíthetetlenül csökkent párhuzamosan a nemesek hatalmának növekedésével. A velencei uralom végéig (1358) formális legfelsőbb hatalomnak tekintették Raguzában, pozíciója egyre inkább reprezentatívvá vált

¹² LONZA 2004. 25.

¹³ LONZA 2004. 27–28.

¹⁴ A hivatalnokok nevei a forrásban szereplő formában jelennek meg, amely esetenként eltérnek az eredeti latin alaktól.

¹⁵ PRAGA, G.: *History of Dalmatia*. Pisa 1993. 100.

hatalmának gyengülésével. Jövedelmei: sójádék, speciális járadék a városi mészar-székről, és a halászoktól, továbbá speciális halászati joga volt az Ombla-folyóban (ma Rijeka Dubrovačka) a Karácsonyt megelőző két hétben.¹⁶ A tengeren vagy szárazföldön a városba érkezett fa szállítmányokból is részesedett. A városi molnárok ingyen örölték a gabonát a *comes* és a háztartása számára.¹⁷ Felnőtt rabszolga eladása esetén meghatározott pénzt kellett fizetni neki.¹⁸ Részesedést kapott az ún. *arboraticum* nevű illetékből, amelyet a városba érkező hajókra vetettek ki, de 1313-tól csak az Apuliából, Sziciliából, Anconából és Romagnából érkező vitorlások illetékéből részesedett a *comes*.¹⁹

A *comes* gazdasági és társadalmi kötelezettségei sokszor szimbolikusak voltak. Karácsonykor a raguzai tengerészek a *comes* házához mentek, egy fahasábot vittek a tűzre és hagyományos énekeket énekeltek. A *comestól* 2 *iperpert* kaptak, aki borral kínálta őket, míg Karácsony vagy Húsvét napján a város kikötőjébe először beérkező hajó kapitánya és a legénység 1 *iperpert* kapott. Szilveszter éjjelén pedig a raguzai halászokat és mesterembereket ajándékozta meg.²⁰

„Rector”

Raguzában 1358 februárjától tértek át a *rector* tisztségre, amelynek megszilárdulása, a tisztség körülményeinek pontos meghatározása 1359-ig elhúzódott.

1358 februárjának utolsó napján 3 rektort választottak meg a Nagytanácsban 2 hónapra. A Nagytanács kimondta, hogy a megválasztott 3 rektornak, a bírácoknak és a Kistanácsnak annyi szabadsága lesz, mint előtte a velencei *comes*nek, bírácoknak és a Kistanácsnak volt, és a rektoroknak a bírácokkal és a Kistanáccsal kell kormányozniuk hétről hétre. 8 szolgálával rendelkeztek. A Kistanácsnak kellett a rektorok és szolgálók kiadásáról gondoskodni.²¹

1358 áprilisának utolsó napján a Nagytanács által hozott döntés értelmében a 3 kamara 2–2 személyt jelöljön, így a 6 jelölt közül az a 3 lehet a rektor, akik a szavazatok több mint a felét kapják. Továbbá a rektoroknak a határozat szerint a hónap 20 napját kell a Rektor Palotában tölteniük kormányzással.²²

1358 júniusának végén és szeptember 26-án is megismételték azt a határozatot, hogy 3 rektort kell választani 3 hónapra, és mindegyikük csak 1–1 hónapig kormányozhat.²³

¹⁶ HARRIS 2003. 126–127.

¹⁷ HARRIS 2003. 126–127. A malmok Stagnum (ma Ston) körményén voltak, míg vízimalom 1357-től az Ombla-folyónál (ma Rijeka Dubrovačka) őrlte a gabonát Raguzá számára. MON. RAG. II. 176., 257., 267.

¹⁸ HARRIS 2003. 126–127. A XIII. században már jelentős volt a rabszolga-kereskedelem a városban, amelyet 1416-ban tiltanak meg, de a rabszolga tartását nem korlátozzák. HARRIS 2003. 157.

¹⁹ HARRIS 2003. 126.

²⁰ HARRIS 2003. 126. Az *iperper* a bizánci aranypénz mintájára jött létre, de ezüstpénz volt, 3 *iperper* ért 1 velencei aranydukátot. HARRIS 2003. 2. melléklet

²¹ MON. RAG. II. 209.

²² MON. RAG. II. 221.

²³ MON. RAG. II. 229., 240.

1358. december 28-tól 1 hónapra 1 rektort választottak 3 jelöltből. (Ez a gyakorlat a városköztársaság fennállásáig, 1808-ig megmaradt.) Továbbá a Nagytanács azt is eldöntötte, hogy a rektor tisztséget betöltő személyt csak egy év után lehet újra megválasztani erre a hivatalra. Ugyanezen a napon döntöttek arról is, hogy a rektornak számadást kell készítenie a kamarásokkal (*camarlengus*) a hivatali hónapjában történő városi bevételekről és kiadásokról. Továbbá bíraskodnia kell gyilkossági ügyekben a legkevesebb 50 *iperper* büntetés mellett.²⁴

A már 1 hónapos hivatali idő alatt csak bizonyos ünnepek alkalmával hagyhatta el a palotát. Ha megbetegedett, vagy ha a közügyekben személyesen érintett volt a saját, vagy a családja ügyei révén, akkor a Kistanács legidősebb tagja helyettesítette.²⁵

Ugyanazok a jövedelmek illették meg a rektort, mint a *comest*. A családja pedig abban az évben, amelyben a rektor hivatalát betöltötte 30 *iperper* jövedelmet és egy pár öltözetet kapott.²⁶

Az egy hónapos hivatali idő leszűkítette a raguzai rektor politikai ambícióit reprezentatív szerepre és gazdasági haszonnal sem kecsegtetett, mégis nagy megtisztetésnek számított a rektori cím elnyerése.²⁷

A *comes* az általa kinevezett Kistanáccsal együtt választotta a tisztségviselőket, 1358-tól pedig a Nagytanács választotta a hivatalnokokat, a rektor és a Kistanács tagjainak részvételével, mivel ők is a Nagytanács tagjai voltak.²⁸

„*Iudices/Iudices maioris curie*”

A Kistanács tagjai közt található 5 bíró alkotta a legfelsőbb bíróságot (*Curia Maior*), amely polgári ügyekben és tengerészeti ügyekben ítélkezett fellebbezés nélkül.²⁹ Egy 1358-as határozat szerint csak raguzai nemes tölthette be ezt a tisztséget, a választás idején a városban kellett tartózkodnia a jelöltnek és a következő évben nem lehetett ugyanaz a személy a bíró.³⁰ Mint a Kistanács tagjai részt vettek a város kormányzásában, felügyelték a város jövedelmeit (adó, vám, bérlet), a tisztségviselőket ellenőrizték, mivel hozzájuk lehetett fordulni a hivatalnokokkal kapcsolatos panaszokkal. 6 fő jelenlétére volt szükség (*quorum*), hogy a Kistanács határozatképes legyen.³¹

²⁴ MON. RAG. II. 257–258.

²⁵ HARRIS 2003. 133.

²⁶ STATUTUM II. könyv 1. fejezet; LIBER VIRIDIS 9. fejezet.

²⁷ LONZA 2004. 39. A velencei dózse több politikai hatalommal bírt és gazdasági szempontból is jövedelmezőbb volt, mint a raguzai rektorság. LONZA 2004. 39.

²⁸ „*Officiales electi per nobilem et potentem virum Marcum Superancio, honorabilem comitem Ragusinum et per suum parvum consilium in MCCCLII indictione quinta, die XXIX. mensis Septembris, in festo s. Michaelis, quorum officium durare debet usque ad unum annum proximum.*” (MON. RAG. II. 148.) „*In nomine domini. Amen. Officiales electi in MCCCLVIII, indictione XI., die penultima mensis Septembris, quorum officium durare debet usque ad festum s. Michaelis proxime venturum ad unum annum, facti per maius et minus consilium existente rectore ser Marino de Mence.*” MON. RAG. II. 240.

²⁹ CARTER 1971. 116.

³⁰ MON. RAG. II. 239.

³¹ CARTER 1972. 115.

„*Consilarii/Consilarii minoris consilii*”

A Kistanács 6 tanácsosból és az 5 bíróból állt, és a rektorral együtt gyakorolták a végrehajtó hatalmat a Nagytanács felhatalmazásával. A 6 tanácsos megválasztása évente történt a Nagytanácsban szeptember 29-én. Egy 1358-ban hozott határozat szerint 18 jelölből kell a 6 tanácsost megválasztania a Nagytanács tagjainak, akiknek raguzai születésű nemesnek kellett lenniük és a választás idején a városban, vagy a városhoz tartozó területeken kellett tartózkodniuk. A megválasztott tanácsosok a következő évben nem tölthették be ugyanezt a tisztséget.³²

„*Vicarius*”

Tulajdonképpen a város első tisztségviselőjének (1358-ig a *comes*, 1358 után pedig a rektor) a személyes titkára, akinek a szolgálát is felügyelte. A város első tisztségviselője elküldhette személyes ügyeinek intézésére akár a városon kívülre is (a *comes* vagy a rektor költségére) vagy a város bizonyos ügyeinek intézését is rábízhatta, ekkor a közösség költségére tevékenykedett. Hüen kellett megőriznie Raguza bevételeit és a város becsületét, mivel ő felügyelte, hogy a halászok és a mézszárosok számadást készítsenek. Nem ülhetett le, ha a rektor (1358-ig *comes*) sem ült le.³³ 1358-ban hozott döntés értelmében *vicarius* csak raguzai nemes lehetett és a következő évben nem lehetett újraválasztani erre a hivatalra.³⁴

„*Rogatores*”

A Szenátus (*Consilium Rogatorum*) tagjait jelölte, akiket szintén évente szeptember 29-én választottak a Nagytanácsban. A tagok eleinte 35-en később 60-an voltak, egymást követő években is lehetett ugyanaz a személy szenátor. 1357 és 1361 között például *Nicola de Cherpa*, *Grube de Mence* folyamatosan tagja volt a szenátusnak.³⁵ Amikor a Szenátus létszáma 60 főre emelkedett, a határozatok létrejöttéhez legalább 30 tagnak a jelenlétére volt szükség (*quorum*). Feladata diplomáciai ügyek intézése, amelyet a Kistanácstól vett át. Ez a testület fogadta a követeket, valamint maga is küldött és utasításokat adott a követeknek, a nemzetközi szerződések ügyében is a Szenátus mondta ki a végső szót. Hetente négyszer üléseztek.³⁶

„*Advocatores communis*”

3 államügyészt választott a Nagytanács, akik a város határozataival szemben cselekvő személyek (pl. a város földterületével rendelkeztek) ellen emeltek vádat. A peres ügyeik díjának ők is megkapták a negyed részét.³⁷

---

³² MON. RAG. II. 239.

³³ STATUTUM I. könyv. 29. fejezet.

³⁴ MON. RAG. II. 238–239.

³⁵ MON. RAG. II. 196., 241.; MON. RAG. III. 13., 46., 125.

³⁶ CARTER 1972. 115.

³⁷ STATUTUM II. könyv 7. fejezet.

„*Advocati maioris curie/Advocati proprii/ Advocati curie*”

Általában 4 személyt választottak a legfelsőbb bíróság ügyvédeknek, akik munkájukért csak 1 *grossot* fogadhattak csak el azoktól, akik felkérték őket az ügyük képviselőjére. Családtagjaikat nem képviselheték.³⁸

„*Judices parve curie*”

Az alsófokú bíróság (*Minor Curia*) 3 bíróját szintén évente választották. Az 5 *iperper* alatti ügyekben határoztak. Nem fogadhattak el pénzt, kivéve a negyvenedet, amely a perben az elnyerni kívánt összeg vagy az adott tárgy értékének a negyvenede volt. A bíró az adott ügy végéig nem mehetett inni vagy enni a perben érintett személyekkel. A bírák minden nap üléseztek, ahol a *miles*³⁹ is részt vett. Vasárnaponként hirdettek határozatokat, valamint a szigetek, a nem városlakók és az idegenek peres ügyeit intézték. A maximum 10 *iperpert* érő, a városon kívül található szőlők, földek és kerítések peres ügyében a bírácoknak ki kellett menniük a helyszínre és megtekinteni azt, majd határozatot hozni, amelyet le kellett írniuk. Ebben az esetben is megkapták a negyvenedet.⁴⁰

„*Advocati parve curie*”

Az alsófokú bíróság 2 ügyvéde közül a peres ügyben az egyik az egyik felet, míg a másik ügyvéd a másik felet képviselte, és csak fél *grossot* fogadhattak el fizetségként. Az adott ügy végéig nem mehetek inni vagy enni a perben érintett személyekkel.⁴¹

„*Camarlengi communis/Camarlengi*”

3 személyt választottak évente a Nagytanácsban erre a hivatalra, akik a város vagyonának elszámolását vizsgálták, felügyelték, és jegyzőkönyvet (*quaternus*) vezettek erről. A pénzhez csak a város első emberének vagy a Kistanács engedélyével nyúlhattak, akiknek minden hónap elején meg kellett hallgatniuk a kamarások beszámolóját a város bevételeiről és kiadásairól. A jegyzőkönyveket (pl. adósságról, bérekről, bérletről) a kincstárban őrizték.⁴²

„*Fondacharii/fondagarii/fontegarii/fontegerii communis*”

3 nemeset választottak évente, akik a városban lévő vásárteret (*fundicum/fundacum*) – ahová a kereskedők érkeztek –, felügyelték és annak kulcsaira vigyáz-

³⁸ STATUTUM II. könyv 6. fejezet; MON. RAG. II. 161., 195., 241.

³⁹ A *miles* tulajdonképpen a rektor helyettese volt. 1358 előtt a *comes* helyettesét *socius*nak is nevezték, aki Velencéből érkezett a *comessal* 2 évre, és aki a *comes* tisztségében is váltotta 2 év után. 1360-ban és 1361-ben is választottak helyettesét a rektornak (*miles domini rectoris*). STATUTUM II. könyv 2. fejezet.; MON. RAG. III. 44., 123.

⁴⁰ STATUTUM VIII. könyv 2., 4. fejezet.

⁴¹ STATUTUM VIII. könyv 5., 13. fejezet.

⁴² MON. RAG. II. 45., 63., 258.

tak. A gabonaeladás is a vásártéren történt. Itt tárolni is tudták a gabonát, és a kereskedők áruit, ezért valószínűleg fedett lehetett.⁴³

„*Passatores intra civitatem*”/„*passatores extra civitatem*”

Évente választották a Nagytanácsban a földmérőket, földfelügyelőket, 2 nemből a város területeire, és általában 3 nemből pedig a városon kívüli területekre küldtek. Már 1303-ban megjelennek ezek a tisztségek (*passatores super territorio comunis in civitate, passatores terrarum et vinearum*).⁴⁴

„*Doanerii*”

A 4 vámszedőt a különböző vámok (*doana, dohana*) beszedésére választották évente a Nagytanácsban. Több vámfajta létezett: a nagyvám (*doana maior*) – beszedője a *doanarius doanae maioris* –, viaszvám, borvám, vásártér vámja, de volt vámja a mézsárszéknek, sajtnak, faggyúnak, fenyőnek és más faféléknek, a gyertyakanócnak, a téglának, a méznek, a faragott köveknek etc. A vásártér vámjának beszedésére külön vámszedőket (*doanerii fondegi*) is választottak, mint 1360-ban. 1357-ben és 1360-ban egy írnot is választottak a vámok lejegyzésére (*scribanus ad doanam*). A vámot gyakran 1 évre bérbe adta a Nagytanács, általában a nagyvámot, de a bor és a vásártér vámját is.⁴⁵

„*Officiales ad exigendum affictum/ officiales ad recolligendum affictum comunis*”

3–4 személy töltötte be évente ezt a tisztséget. A város és a területeiről származó jövedelmek beszedését felügyelték.⁴⁶

„*Massarii super furmentum communis/ massarii bladi communis*”

A gabonaellátásért felelős hivatalnokokat évente választották, 1348-ban 4 embert, 1349-ben 2 nemből választottak, míg 1359 és 1360-ban egyaránt 3–3 nemből töltötte be ezt a tisztséget.⁴⁷ Csak a városhoz tartozó területekről érkezőknek adtak ezek a hivatalnokok gabonát és azt is csak meghatározott mennyiségben hetente (ált. 3 személyre 1 *copellum*, azaz kb. 10,5 kg). A város számára minden kedden, a szigetek lakóinak és azoknak, akik tengeren érkeztek minden vasárnap és hétfőn szolgáltatott gabonát, a máshonnan érkezőknek pedig a többi napokon. Ha valaki vetni szállította a gabonát, akkor kezeskednie kellett, hogy azt elveti és aratás idején ugyanazt a mennyiséget visszaszolgáltassa a városnak.⁴⁸

⁴³ MON. RAG. II. 82., 241., 268.; III. 12., 42., 45.

⁴⁴ MON. RAG. II. 82., 132., 241., 301.

⁴⁵ MON. RAG. II. 134., 160–162., 195., 237.; MON. RAG. III. 12., 45.

⁴⁶ MON. RAG. II. 161., 195.; MON. RAG. III. 12., 45.

⁴⁷ MON. RAG. II. 42., 82.; MON. RAG. III. 12., 45.

⁴⁸ STATUTUM II. könyv 19. fejezet.

„*Officiales supra pondus farine/ Officiales ad pondus farine*”

Évente választottak általában 2–3 tisztségviselőt, amelyek közül az egyik minden nap a gabona mérését, majd a liszt mérését az őrlés után végezte a malomba szállítás előtt és után, és mindent le kellett jegyeznie. 3 *follar* (rézpénz, 1 *grosso* = 30 *follar*) fizetést kaptak.⁴⁹

„*Officiales supra cecham*”

A Nagytanács évente választotta azt a 3–4 nembet, akik a városi pénzverde (*cechar, zecha*) működését felügyelték. 1301-től működött a raguzai pénzverőház, ahol ezüst (*iperper, grosso*) és rézpénzt (*follar*) vertek, aranypénzként a velencei dukátot használták.⁵⁰

„*Iusticiarii*”

Általában 2 nembet választottak erre a tisztségre minden év szeptemberében, de 1358-ban 5, míg 1360-ban 4 személyt választottak meg. Jogi ismeretekkel rendelkeztek, felügyelői tiszteket töltöttek be. 1342-ben megtiltják a Nagytanács tagjainak, hogy állatot vágjanak és annak húsát pénzért árusítsák. A felügyelőknak a feladata volt kivizsgálni az ügyet, és vádat emelni a határozattal szemben cselekvő személyek ellen, és ha bebizonyították igazukat, akkor a pénzbüntetés fele járt nekik.⁵¹ 1349-ben a Nagytanács a felügyelőket a rossz pénzek megkeresésével és összegyűjtésével bízta meg.⁵² 1357 augusztusában a Nagytanács által megválasztott felügyelőket a Kistanács a bor őrzésére rendelte, mivel a borkereskedelem a városban szigorú szabályok szerint működött.⁵³

„*Officiales supra portum/Officiales super custodiam navigatorum portus*”

Minden évben (a vizsgált években 1348–1360) 3 nembet választottak a forgalmas városi kikötő védelmére. A város stratégiai helyen feküdt, mivel a Balkánról érkező szárazföldi kereskedelmi utak, és az Adria hajózási útvonala itt keresztezte egymást (lásd a térképet). Az adriai útvonal utolsó láncszeme, kikötője volt a Földközi-tengerre kihajózók számára Ragusa, vagy az első megállóhelyként, pihenőhelyként használták a hosszú út után hazatérő földközi-tengeri kereskedők. Továbbá a város hajóépítő műhelye is a kikötőben helyezkedett el, amelynek az őre az *arsanarius* volt.⁵⁴

„*Officiales ad solvendum custodibus*”

1348 és 1360 között minden év szeptemberében 2 nembet választottak, akik a város őrzésének megszervezésével voltak megbízva.⁵⁵

⁴⁹ MON. RAG. II. 68.; MON. RAG. III. 12., 45.

⁵⁰ MON. RAG. II. 42., 82.; MON. RAG. III. 12., 45.; HARRIS 2003. 173.

⁵¹ STATUTUM VIII. könyv 92. fejezet

⁵² MON. RAG. II. 79.

⁵³ MON. RAG. II. 191.

⁵⁴ MON. RAG. II. 42., 82., 132., 241.; MON. RAG. III. 12., 45. KREKIĆ, B.: Dubrovnik in the 14th and 15th Centuries: A City Between East and West. Norman 1972. 5.

⁵⁵ MON. RAG. II. 42., 82, 132, 241. MON. RAG. III. 12., 45.

„*Officiales ad getum cere*”

A Nagytanácsban 2 nemeset választottak évente a viaszöntőműhely felügyeletére.⁵⁶ 1351 márciusában a viaszöntőműhely kibővítéséről, megnagyobbításáról döntenek a Nagytanácsban. Ezért az öntőműhelybe szállított „viaszcipók” után 4 grossot kellett fizetni, dupláját a korábbiakhoz képest, amelyet valószínűleg a műhely megnagyobbítására fordítottak. Továbbá arról is határoztak, hogy az öntőműhelyt 5 évre bérbé adják.⁵⁷

„*Procuratores*”

Habár egyházi ügyeket intéztek, évente a Nagytanács választotta a prokurátorokat saját tagjai közül. A raguzai egyházi vagyont kezelték, arról számadást készítettek és az adott templom ügyeit intézték. A legjelentősebb a Szűz Mária katedrális prokurátora (*procuratores Sancte Marie*) volt, 3 személy töltötte be ezt a tisztséget, ahogy a Szt. Balázs templom prokurátora (*procuratores s. Blaxii*) is 3 személy volt. A várossal szemben lévő Lacroma (ma Lokrum) szigetén lévő bencés monostornak is 3 személy választottak prokurátorául (*procuratores monasterii de Lacroma/ procuratores Crome*). A városi ispotályoknak is voltak prokurátorai (*procuratores hospitalis*), akiket (3 személyt 1358-ban, 1360-ban 1 nemes) szintén 1 évre választottak a Nagytanácsban. 1358-ban úgy határoztak, hogy a prokurátor, egy időben más templom prokurátora nem lehetett, de mellette más hivatalt betölthetett.⁵⁸

„*Advocatus Crome/Advocatus monasterii Lacromone*”

Ha Ragusa városa egy raguzaival állt perben, akkor a raguzainak joga volt a bíróságot átkértenie egy másik helyre, akár Lacroma (ma Lokrum, lásd a térképet) szigetére is, hogy a bírói meghallgatás ott történjen meg a peres ügyben és akkor az ügyet is ott kellett lefolytatni. Valószínűleg ezért is választottak bizonyos években (például 1349, 1357, 1359) egy nemeset a szigetre ügyvédnek.⁵⁹

A következő hivatalnokokat nem szeptember végén választották a többi tisztségviselővel együtt, hanem bizonyos időszakokban jelennek meg valamilyen feladat végrehajtására.

„*Extimatores*”

Nem szeptember végén, de a Nagytanács választotta a kárfelmérőket, értékbecslőket. 1350 februárjában 3 nemeset választottak a Nagytanácsban a külföldi bor megítélésére, felbecslésére, hogy azt bárki hazavihesse fogyasztani. 1357 októberében a Kistanács 1 évre választott 2–2 kárfelmérőt a városhoz tartozó bizonyos terü-

⁵⁶ MON. RAG. II. 161, 195.; MON. RAG. III. 12., 45.

⁵⁷ MON. RAG. II. 124.

⁵⁸ STATUTUM I. könyv 24. fejezet; MON. RAG. II. 239., 242.; MON. RAG. III. 46.

⁵⁹ STATUTUM III. könyv 48. fejezet.; MON. RAG. II. 108., 243., 302.

letekre és 3 nemeset pedig a szigetekre, de 1359-ben és 1360-ban is ugyanennyi kárfelmérőt küldtek ugyanezekre a helyekre.⁶⁰

„*Officiales super arma*”

Háborús években (1345, 1356–1358, 1360) tűnik fel ez a tisztség, 2 nemeset választottak a fegyverek felügyeletére.⁶¹

„*Salinarii communis*”

A sókereskedelem ügyeit intéző 2–3 hivatalnok a sót szállító hajókkal kötött üzletet, valamint a városnak eladott sót raktározta, és a sóból származó jövedelmet őrizték. A város engedélyével lehetett sót kirakodni és berakodni egy hajóba, mialatt gondosan felügyelték a rakodást, és mindent lejegyeztek. A sólepárlók Stagnum (ma Ston) városánál voltak, a sólepárlást végzőket is salinariusnak nevezték.⁶² A só az egyik legfontosabb kereskedelmi árucikke volt a városnak, ezért szabályozták a sókereskedelmet, amely főleg Boszniába irányult.

Officiales supra vinum

1356 szeptemberében 3 nemeset választottak a Nagytanácsban, hogy járják be a raguzai borospincéket és írják le egy jegyzőkönyvbe (*quaternus*) az ott található összes bormennyiséget minden hónapban. Ugyanez a határozat a felügyelőket (*iusticiarii*) a szigetekre rendelte az ott lévő borospincék bormennyiségének összeírására 2 havonta.⁶³ A XIV. századtól Raguza fontos központja volt a szőlőtermesztésnek, a borfogyasztásnak és az exportnak, ezért a város beavatkozott a borkereskedelem minden fázisába. Bort árulni csak a városi tavernákban lehetett, a többi bor vallási intézmények és magánszemélyek tulajdonába került. 1359 januárjában hozott határozat szerint a kocsmárosnak (*tabernarius*), vagy a kocsmárosnőnek (*tabernaria*) a bor tulajdonosának kellett adnia a pénzt a borért, vagy a tulajdonos házában lévő szekrénykében hagynia, amelynek a kulcsát a kocsmáros magánál tarthatta.⁶⁴

A tisztségviselők száma, társadalmi megoszlása

Az évente szeptember végén betöltésre kerülő hivatalok száma a XIV. század közepén kb. 120 körül lehetett. A Nagytanács tagjainak száma ekkor 130 körül volt, azonban nem minden nemes tartózkodott egyszerre a városban, ezért tették lehetővé, hogy egy nemes egyszerre több hivatalt is betölthetett, de a következő

⁶⁰ MON. RAG. II. 96, 198.; MON. RAG. III. 14, 47.

⁶¹ MON. RAG. I. 186.; MON. RAG. II. 161., 195., 241.; MON. RAG. III. 45.

⁶² STATUTUM II. könyv 8, 9. fejezet; VII. könyv 75. fejezet; MON. RAG. II. 82, 145.

⁶³ MON. RAG. II. 163. A *quinquum* a folyadékok mértékegysége volt. A boreladásra használták a tavernákban a „kiszödröt” (*quinquum parvum*) kb. 19 liter, amíg a borkereskedelemben a „nagyvödröt” használták (*quinquum grossum*) kb. 22 liter. Egy *quinquum grossum* bor után 3 *follar* adót szedtek be. HARRIS 2003. 2. melléklet; STATUTUM II. könyv 29. fejezet.

⁶⁴ HARRIS 2003. 183.; MON. RAG. II. 262.

évben ugyanazokra a tisztségekre nem választhatták, kivéve a szenátusi tagság. Általában a szenátusi tagok többsége viselt még egy tisztséget, de a 3 hivatal egyszemélyi betöltése is előfordult minden évben. Néhány példa: 1356 szeptemberétől *Syme de Resti* a szenátusi tagsága mellett a legfelsőbb bíróság ügyvédje, és a pénzverőház egyik felügyelője volt. *Vita de Sorgo* a legfelsőbb bíróság bírója, vámszedő és szenátusi tag volt.⁶⁵ 1357 szeptemberétől *Nicola de Grede* a legfelsőbb bíróság ügyvédje, a Lokrum szigetén lévő bencés monostor ügyvédje és Szenátor is volt.⁶⁶ 1359 szeptemberétől *Petrus de Mence* a nagyvám vámszedője, a pénzverőház egyik felügyelője és a Szenátus tagja volt.⁶⁷ 1360. szeptember 28-án, rektorságának utolsó napjain (szeptemberben volt rektor) *Iohannes de Bona* a következő év szeptemberéig a legfelsőbb bíróság bírója és szenátusi tag volt.⁶⁸

Valószínűleg az 1348 óta gyakran felbukkanó pestis is hozzájárulhatott ahhoz, hogy egy személy több hivatalt viselt. 1348-ban 18 évre vitték le a Nagytanács tagságának a korhatárát a pestis miatt, amely 1348 és 1456 között tizenkétszer ütötte fel a fejét a városban és a város területén.⁶⁹

Az eddig említett tisztségeket csak nemesek tölthették be. Nem nemes raguzai lakost csak kisebb hivatali pozíciókban találunk, mint a titkár (*notarius*), írnok (*scribanus*), konzul, (*consul*) futár (*cursor*).

A kancelláriai titkári pozíciókat 6 nem nemes személy töltötte be. A két legidősebb hivatalnok a kormányzati szervek jegyzői (*notarii communis*) voltak, akik részt vettek a tanácsi üléseken és lejegyezték a döntéseket és segítették a tanácsnokok munkáját, például a választásoknál. Bírósági ügyeket, végrendeleteket két másik titkár (*notarii iuratis*) írt le, míg a város számláinak lejegyzéséért szintén egy külön titkárt alkalmaztak. Egy titkár a szláv nyelven írt dokumentumokért és levelezésekért felelt. 1348-ban a Nagytanács felhatalmazta a Kistanácsot, hogy alkalmazzon egy szláv nyelven tudó titkárt („*unum notarium scientem linguam sclavonescam propter scribere literas sclavonescas*”).⁷⁰

⁶⁵ MON. RAG. II. 160–160.

⁶⁶ MON. RAG. II. 195–196.

⁶⁷ MON. RAG. III. 12–13.

⁶⁸ MON. RAG. III. 44., 46.

⁶⁹ CARTER 1972. 16.

⁷⁰ HARRIS 2003. 140.; MON. RAG. II. 32.